

CRNA GORA
AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I
POŠTANSKU DJELATNOST

Broj: 0302-6250/2
Podgorica, 14.10.2024. godine

**IZVJEŠTAJ O SPROVEDENOM KONSULTATIVNOM PROCESU
u vezi Nacrta rješenja o izmjenama dokumenta "Analiza Veleprodajnog tržišta lokalnog
pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji" i Nacrta rješenja o izmjenama dokumenta
"Analiza Veleprodajnog tržišta centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za
proizvode za masovno tržište".**

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (u daljem tekstu: Agencija) je shodno članu 65 Zakona o elektronskim komunikacijama pokrenula otvoreni konsultativni proces povodom Nacrta rješenja o izmjenama dokumenta "Analiza Veleprodajnog tržišta lokalnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji" i Nacrta rješenja o izmjenama dokumenta "Analiza Veleprodajnog tržišta centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište".

Shodno javnom konsultativnom dokumentu broj 0302-4711/1 od 18.07.2024. godine, kao krajnji rok za dostavljanje komentara, mišljenja i sugestija na tekstove nacrta Nacrta rješenja o izmjenama dokumenta "Analiza Veleprodajnog tržišta lokalnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji" i Nacrta rješenja o izmjenama dokumenta "Analiza Veleprodajnog tržišta centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište" utvrđen je 18.08.2024. godine. U utvrđenom roku, Crnogorski Telekom A.D. Podgorica je dopisom broj 0102-5252/1-2024 od 16.08.2024. godine dostavio komentare, mišljenja i sugestije na nacрте rješenja o izmjenama analiza dva veleprodajna relevantna tržišta koji su dati integralno za oba nacrta rješenja.

U nastavku teksta dat je Pregled komentara, primjedbi i sugestija Crnogorskog Telekoma na Nacrt rješenja o izmjenama dokumenta "Analiza Veleprodajnog tržišta lokalnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji" i Nacrt rješenja o izmjenama dokumenta "Analiza Veleprodajnog tržišta centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište i odgovora Agencije na iste.

Komentar Crnogorskog Telekoma broj 1:

“U okviru procesa izjašnjenja na nacrtu rješenja kojima se vrši izmjena rješenja o određivanju Crnogorskog Telekoma za operatora sa značajnom tržišnom snagom na tzv M3a i M3b-2014 tržištima tj

- Veleprodajnom tržištu lokalnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji i
- Veleprodajnom tržištu centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište;

prije svega moramo reći da nijesmo očekivali vanredne izmjene navedenih rješenja niti je Zakon o elektronskim komunikacijama definisao takvu nadležnost Agencije da mijenja rješenja bez ponovne analize relevantnih tržišta. Naime Zakon o elektronskim komunikacijama u članu 70 ,stavovima 1 i 2, definiše sljedeće: „ (1) U postupku ponovnog određivanja istog operatora za operatora sa značajnom tržišnom snagom, na osnovu analize iz člana 64 stav 3 ovog zakona, Agencija može izmijeniti obim naloženih mjera. (2) Ako se u postupku ponovne analize utvrdi da operator više nema značajnu tržišnu snagu, rješenje iz stava 1 ovog člana ukida se”.

Odgovor Agencije na komentar broj 1:

U odgovoru na ovaj komentar Agencija mora ukazati da su predmet konsultativnog postupka Nacrti Rješenja o izmjenama dijela teksta koji se odnosi na određene regulatorne obaveze u dokumentima Analiza predmetnih relevantnih tržišta a ne o izmjenama Rješenja broj 0303-4262/1 kojim je Crnogorski Telekom određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom na Veleprodajnom tržištu lokalnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji i izmjenama Rješenja broj 0303-4263/1 kojim je Crnogorski Telekom određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom na Veleprodajnom tržištu centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište.

Konstataciju Crnogorskog Telekoma da je riječ o vanrednim izmjenama, koje iziskuju ponovnu analizu relevantnih tržišta, demantujemo sljedećim argumentima:

1)U Analizi Veleprodajnog tržišta lokalnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji, u segmentu Obaveza kontrole cijena i vođenja troškovnog računovodstva u tački 6.1.5.6 Usluge povezivanja jezgrene mreže i pristupne mreže (backhaul) decidno je navedeno: “U slučaju da Agencija bude smatrala da navedene cijene, uslovi i rokovi Crnogorskog Telekoma neće moći da spriječe iskorišćavanje značajne tržišne snage na ovom relevantnom tržištu, Agencija može, u skladu sa ZEK-om, kao i zaključcima i regulatornim obavezama iz ove analize koje su Crnogorskom Telekomu određene, izmijeniti iste“. Dakle, Agencija izradom Rješenja o izmjeni ove Analize pristupa izmjeni cijena i uslova pod kojima se nudi ova usluga, s obzirom da je ocijenila da važeća Ponuda usluga neopozivog prava korišćenja (IRU) optičkih vlakana Crnogorskog Telekoma i definisani popusti otežavaju alternativnim operatorima razvoj sopstvenih optičkih mreža i veću konkurentnost na tržištu. Konkretno, u Ponudi su inicijalno postavljene visoke jedinične cijene na koje se zatim primjenjuju vrlo visoke stope popusta koje je moguće ostvariti samo dugoročnim ugovorima i zakupom većih ukupnih dužina trasa. Nadalje, predviđeno je da se naknada plaća Crnogorskom Telekomu za cijeli ugovoreni period, usled čega alternativni operator više nema motiva graditi svoju mrežu na tim

lokacijama. Na kraju, Ponudom nije predviđena mogućnost prijevremenog raskida i povrat novca za neizvršenu uslugu.

2)U Analizi Veleprodajnog tržišta centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište u tački 6.1.5 Obaveza kontrole cijena i vođenja troškovnog računovodstva decidno je navedeno: "Agencija je tokom 2021. godine započela Projekat izrade i implementacije BU LRIC troškovnog modela za fiksnu mrežu za sljedeća veleprodajna tržišta: Veleprodajno tržište završavanja (terminacije) poziva u sopstvenoj telefonskoj mreži koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, Veleprodajni lokalni pristup koji se pruža na fiksnoj lokaciji, Veleprodajni centralni pristup koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište, Veleprodajni visokokvalitetni pristup koji se pruža na fiksnoj lokaciji, Veleprodajno tržište poziva koji potiču (originiraju) iz javne fiksne telefonske mreže. Na kraju Projekta je predviđena implementacija BU LRIC troškovnog modela za fiksnu mrežu, odnosno primjena rezultata ovog modela". Dakle, usvajanjem konačnog BULRIC modela, nakon završenog javnog konsultativnog postupka, stekli su se uslovi za propisivanje obaveze Crnogorskom Telekomu da primijeni rezultate troškovnog modela, što je i najavljeno u Analizi ovog tržišta.

3)Predloženim izmjenama u Dokumentima Analiza predmetnih relevantnih tržišta se samo prevazilazi raskorak koji je postojao između vremena usvajanja konačnih tekstova predmetnih analiza i vremena usvajanja rezultata BULRIC troškovnog modela. Imajući u vidu činjenicu da je regulatorna obaveza transparentnosti komplementarna obaveza regulatornoj obavezi kontrole cijena i vođenja troškovnog računovodstva suštinska primjena troškovno orijentisanih cijena podrazumijeva obavezu njihovog objavljivanja u odgovarajućim referentnim ponudama.

4)Ovim izmjenama se ne dovode u pitanje zaključci u dokumentima analiza izvedeni u postupku definicije relevantnih tržišta, postupku analiza relevantnih tržišta, kao ni propisanih regulatornih obaveza, jer jedino u tom slučaju bi bilo opravdano pokretanje ponovnog postupka analiza relevantnih tržišta. Dakle, Agencija ovim nacrtime Rješenja ne uvodi nikakve dodatne obaveze, već samo precizira obaveze koje su utvrđene u tekstu Analize.

Komentar Crnogorskog Telekoma broj 2:

Ovo je naročito od značaja što predmetnim izmjenama rješenja Agencija dodatno usložnjava obaveze Telekoma kao operatora sa značajnom tržišnom snagom na tim tržištima za koja je Telekom ukazivao i 2022 da su donijeta na pogrešnim zaključcima. Podsjećamo stavovi Telekoma koje smo iznijeli prije dvije godine na prethodna rješenja bili su suprotni zaključcima tj. odluci Agencije da Telekom odredi kao jedinog operatora sa značajnom tržišnom snagom na ovim tržištima. Tom prilikom smo zatražili da se, kao vrlo važan preduslov utvrde tačni podaci o mreži i infrastrukturi operatora Mtela jer se radi o podacima od velikog značaja za (ne)određivanje SMP statusa operatora. Zatražili smo da Agencija provjeri podatke koje je dobila od operatora jer smo smatrali utvrđivanje tog podatka putem sudskih vještaka krajnjom mjerom kojoj bi eventualno morali pribjeći. Pogrešni podaci sljedstveno dovode i do pogrešnih odluka kao [što je slučaj i s drugim zaključcima Agencije kada su u pitanju

predmetna relevantna tržišta a isti slučaj je sa zaključkom tačka 3.3.6.1. teksta Analize 3b tržišta („3.3.6.1 Mrežna infrastruktura drugih operatora kao zamjena ponude infrastrukture na kojoj je zasnovano pružanje usluge bitstream pristupa) da mreže operatora Mtel i Telemach ne mogu omogućiti pružanje usluge koja je zamjenska usluga usluzi bitstream pristupa zasnovanoj na bakarnim paricama i na optičkom vlaknu te se konstatuje da „Ako ove usluge postanu raspoložive u svim opštinama na teritoriji Crne Gore u periodu do naredne analize, Agencija će iste tretirati kao zamjenske usluge na ovom relevantnom tržištu“. Agencija zaključuje da mrežna infrastruktura drugih operatora ne može da konkuriše infrastrukturi Crnogorskog Telekom, te da usluga pristupa njihovoj mrežnoj infrastrukturi nije zamjenska usluga usluzi bitstream pristupa Crnogorskog Telekom. Na ovaj način umjesto da, kada već pristupa vanrednim izmjenama dokumenata rješenja i analiza relevantnih tržišta, ponovo razmotri komentare i sugestije Telekom, uvaži stvarno stanje tržišta, Agencija se opredjeljuje se izmjene koje znače dodatnu regulaciju Telekom što je zaista neprihvatljivo.

Odgovor Agencije na komentar broj 2:

U ovom komentaru Crnogorski Telekom je ponovio svoje tvrdnje kojim je 2022 godine osporavao zaključke Analize Veleprodajnog tržišta centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište.

U tom smislu, Agencija ponavlja svoje stavove i argumente koji se mogu sublimirati u sljedećem:

1) Agencija je u slučaju predmetnog relevantnog tržišta odredila da je isto po opsegu nacionalno, što znači da relevantno tržište u geografskoj dimenziji čini cijela teritorija Crne Gore. Naime, u skladu sa smjernicama i preporukama Evropske komisije u sklopu ranijeg evropskog regulatornog okvira, geografska dimenzija relevantnog tržišta je većinom određivana na osnovu kriterijuma pokrivenosti mrežom i postojanja jednakog pravnog i regulatornog okvira na određenom geografskom području.

S obzirom da se važeći Zakon o elektronskim komunikacijama bazira na starom evropskom regulatornom okviru, Agenciji je isključena mogućnost primjene novog regulatornog okvira tj. Direktive EU 2018/1972 iz 2018. godine, Smjernica Evropske komisije za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage iz 2018 godine i Preporuke Evropske komisije o relevantnim tržištima iz 2020. godine koji propisuju kriterijume kojima se nacionalna regulatorna tijela trebaju rukovoditi prilikom geografske segmentacije, određivanja različitih geografskih tržišta i primjene geografski diferenciranih regulatornih mjera.

2) Usluge relevantnog Veleprodajnog tržišta centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište su predmet Referentne ponude Crnogorskog Telekom-a, koji je ranijim analizama ovog relevantnog tržišta određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom, ali koje nijesu zaživjele u komercijalnom smislu na crnogorskom tržištu zbog odsustva tražnje drugih operatora za obezbjeđenjem usluge centralnog pristupa mreži Crnogorskog Telekom-a. Saglasno preporukama Evropske komisije o relevantnim tržištima “u slučaju kada ne postoji komercijalno tržište i gdje bi se odsustvo regulacije moglo negativno odraziti na krajnje korisnike na maloprodajnom nivou, opravdano je ustanoviti

“zamišljeno tržište za potrebe potencijalne tražnje” (*eng. notional market*). Dakle, u slučaju ovog tržišta u ranijim analizama Agencija je uključivala implicitno snabdijevanje Crnogorskog Telekom-a za sopstvene potrebe (*eng. self supply*) u definiciju ovog relevantnog veleprodajnog tržišta.

Nadalje, U Eksplanatornom dokumentu iz 2014. godine, koji je prateći dokument Preporuci Evropske komisije o relevantnim tržištima iz 2014. godine, u Poglavlju o konceptu samosnabdijevanja (*eng. self supply*) - strana 18, se decidno navodi: “u slučajevima kada je moguća supstitucija tražnje, tj. kada veleprodajni operatori/tražioci pristupa mogu biti zainteresovani za nabavku veleprodajnih inputa od alternativnih operatera, opravdano je uzeti u obzir samosnabdijevanje (*eng. self supply*) alternativnih operatera u slučajevima kada:

- nemaju ograničenja u pogledu kapaciteta;
- njihovim mrežama ne nedostaje sveprisutnost (*eng. omnipresence*) koju očekuju operatori/tražioci pristupa
- nemaju prepreka za brzi ulazak na veleprodajno tržište usluga“.

Dakle, prema evropskoj praksi, a kako je navedeno i u pomenutom Eksplanatornom dokumentu, stepen pokrivenosti mreže alternativnog operatera ima značajnu ulogu kod procjene da li je pristup konkretnoj mreži operatera sa značajnom tržišnom snagom zamjenjiv iz ugla potencijalnih operatera-tražioca usluge pristupa. S obzirom da, u slučaju predmetnog relevantnog tržišta, mreža Mtel-a kao alternativnog operatera nije sveprisutna (*eng. omnipresence*) na relevantnom geografskom tržištu u analiziranom periodu (2018-2020. godine), odnosno da je stepen pokrivenosti mreže Mtel-a manji od stepena pokrivenosti mreže Crnogorskog Telekom-a, Agencija je ocjenila da se ne mogu uključiti usluge samosnabdijevanja Mtel-a kao suspsstitutivne usluge u definisani opseg usluga ovog relevantnog tržišta.

3) Polazeći od definicije ovog relevantnog tržišta, a koja obuhvata centralni pristup fiksnoj mreži putem bakra i optike, razlike u stepenu pokrivenosti teritorije Crne Gore širokopojasnim pristupom internetu i mrežama Crnogorskog Telekom-a i Mtel-a ilustruju podaci sa Geoportala Agencije, koji se odnose na kraj relevantnog perioda tj. kraj 2020. godine. Crnogorski Telekom je imao pokrivenost mrežom putem bakra i optike u svim opštinama (24), dok je Mtel imao pokrivenost putem optike u 17 opština na teritoriji Crne Gore. Crnogorski Telekom je imao pokrivenost domaćinstava bakrom 69% i optikom 57%, dok je Mtel imao pokrivenost domaćinstava optikom 52% na nivou Crne Gore. Na kraju, Crnogorski Telekom je imao 56.194 korisnika putem xDSL tehnologije i 23.543 korisnika putem FTTx tehnologije, dok je Mtel imao 43.923 FTTx korisnika.

Komentar Crnogorskog Telekoma broj 3:

Bez obzira što smatramo da izmjene rješenja koja su predmet ovih javnih konsultacija nemaju zakonsko utemeljenje, moramo iskoristiti priliku da se izjasnimo i o samim predloženim izmjenama te sugerišemo drugačije formulacije obaveza i dodatne promjene dokumenta, ukoliko Agencija ipak ostane pri stavu da ima zakonsku nadležnost da ih mijenja (što će se svakako u krajnjem utvrditi pred nadležnim Sudom).

Shodno tome Telekom se izjašnjava kako slijedi:

⊖ U vezi sa Nacrtom Rješenja o izmjenama dokumenta “Analiza veleprodajnog tržišta lokalnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji”, čiji je konačni tekst usvojen Odlukom

Agencije o usvajanju analiza relevantnih tržišta broj: 0303-3234/1 od 12.05.2022. godine,, prije svega naglašavamo što je bio i predmet naših ranijih komentara da iz obaveza Telekomu u tački 6.1.1 na dva mjesta , treba isključiti pristup razvezanoj lokalnoj petlji na osnovu optičkih vlakana FTTH P2P jer arhitektura naše mreže ne podržava P2P, već je ona izgrađena kao GPON.

Nadalje, umjesto definisanja nove odredbe u Poglavlju 6.1.1. „Obaveza objavljivanja podataka,,, pod tačkom e) Povezivanje jezgrene mreže i pristupne mreže (backhaul) koju predlaže Agencija , Telekom predlaže da se u postojećoj odredbi izmijeni rok od 90 dana rokom od 60 dana tako da odredba glasi:

1".Crnogorski Telekom je obavezan da, shodno definisanoj obavezi pristupa, da u 60 (šezdeset) dana od dana prijema zahtjeva koji je potpun i u skladu sa Pravilnikom o operatorskom pristupu i interkonekciji u okviru referentne ponude objavi uslove, rokove i cijene za uslugu: - zakupa optičkih vlakana bez prenosne opreme (dark fibre) - i/ili pružanja pristupa na bazi talasne dužine (xWDM pristup)".

Skraćenje roka predlažemo zbog činjenice da je Agencija u svom BU-LRIC modelu već izračunala cijene koje će definisati posebnim rješenjem (kako i stoji u nastavku predmetnog Rješenja) te Telekom više nije u prilici/obavezi izračunavati predmetne cijene.

Odgovor Agencije na komentar broj 3:

Agencija je u Dokumentu Analiza veleprodajnog tržišta lokalnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji konstatovala da je pristup razvezanoj lokalnoj petlji zasnovanoj na optičkim vlaknima supstitut usluzi pristupa razvezanoj lokalnoj petlji zasnovanoj na bakarnoj parici iz kog razloga obje usluge čine relevantno tržište u dimenziji usluga. Kako je pristupnu mrežu zasnovanu na FTTH rješenju moguće realizovati na dva načina, odnosno putem tehnologije od tačke do tačke (P2P) i putem pasivne optičke mreže (PON) kod opisa relevantne usluge su unutar zagrada radi preciznosti navedena ta dva moguća načina. Međutim, imajući u vidu aktuelnu mrežnu arhitekturu i tehnologiju, Agencija uvažava primjedbu Crnogorskog Telekomu i u tom smislu će izbrisati tekst unutar zagrade „FTTH P2P“ u konačnom rješenju o izmjeni analize.

Crnogorski Telekom u svom komentaru navodi da je i u slučaju usluge zakupa optičkih vlakana bez prenosne opreme (dark fibre) Agencija u svom BU-LRIC modelu već izračunala cijene koje će definisati posebnim rješenjem (kako i stoji u nastavku predmetnog Rješenja) te Telekom više nije u prilici/obavezi izračunavati predmetne cijene. Agencija je saglasna sa ovim komentarom te ne uviđa razlog da iste ne budu transparentne, odnosno objavljene u Referentnoj ponudi u kojoj će se pored cijene precizirati i drugi uslovi pružanja ove usluge u standardnom formatu koji je propisan regulatornom obavezom objavljivanja podataka. Na taj način bi se doprinijelo podsticanju korišćenja ovih usluga od strane drugih operatora u cilju ubrzanog razvoja mreža veoma velikog kapaciteta, koji bi imali mogućnost uvida u uslove korišćenja usluge radi ocjene ekonomske isplativosti i održivosti poslovnih planova prije podnošenja zahtjeva Crnogorskom Telekom-u. Takođe, Agencija bi implementacijom regulatorne obaveze objavljivanja podataka u pogledu ove relevantne usluge spriječila potencijalne prepreke razvoju tržišne konkurencije koje bi se manifestovale u antikonkurentskim aktivnostima koje se odnose na ne-cjenovnu diskriminaciju u smislu diskriminacije kvalitetom, taktikama odgadanja, uskraćivanja informacija, nametanja

neopravdanih zahtjeva i drugim aktivnostima ograničavanja konkurencije pogoršavanjem uslova pristupa svojoj mreži. Iz navedenih razloga Agencija ne prihvata predlog Crnogorskog Telekomu.

Komentar Crnogorskog Telekomu broj 4:

Kada je u pitanju konkretna usluga koja je predmet regulacije, tzv backhaul, da ne bi bilo kakvih nedoumica treba imati u vidu da povezivanje jezgrene i pristupne mreže u dužinama koje premašuju 10km u kontekstu teritorije Crne Gore praktično nema smisla, a ako pogledamo Nacrt Rješenja Savjeta Agencije br 0302-3781/1 od 7 juna 2023 godine, Agencija je namjeravala utvrditi cijene koje se odnose na dužine preko 10 km, odnosno preko 100 km, 200km, 300km pa i 400 km, pa ako bi Agencija pristupila regulaciji cijena na taj način to bi bilo propisivanje cijene usluge koja ustvari nije regulisana. Tako da je neophodno da Agencija prilikom utvrđivanja cijena ne izađe iz okvira samog dokumenta analize relevantnog tržišta. Dakle treba imati u vidu da je backhaul usluga suštinski upotreba dark fibera /lambda za povezivanje jezgra mreže sa pristupnim mrežama. U praksi to najčešće znači, povezivanje neke centralne lokacije u gradovima sa izdvojenim lokacijama, ili povezivanje neke druge tačke koncentracije sa izdvojenim lokacijama. Dakle, manje/više radi se o lokalnim konekcijama čije dužine teško da mogu da pređu 10km, pa bi bilo pogrešno da se pod regulacijom backhuala ustvari faktički reguliše druga usluga tj izdavanje dark fibera.

Odgovor Agencije na komentar broj 4:

Smatramo da je cilj komentara Crnogorskog Telekomu da se ograniči opseg obaveza koje su analizom predmetnog tržišta nametnute kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom. Iz tog razloga Agencija ostaje pri stavu da je Crnogorski Telekom obavezan da objavi cijene i sve ostale uslove pružanja za sljedeće usluge:

- zakupa optičkih vlakana bez prenosne opreme (dark fibre)
- i/ili pružanja pristupa na bazi talasne dužine (xWDM pristup), bez bilo kakvih ograničenja.

Komentar Crnogorskog Telekomu broj 5:

U vezi sa Nacrt Rješenja o izmjenama dokumenta "Analiza veleprodajnog tržišta centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište", čiji je konačni tekst usvojen Odlukom Agencije o usvajanju analiza relevantnih tržišta broj: 0303-3234/1 od 12.05.2022. godine, umjesto definisanja nove odredbe koju predlaže Agencija, Telekom predlaže da se u postojećoj odredba izmijeni tekst tako da glasi :

"Agencija smatra za potrebno da odredi Crnogorskom Telekomu obavezu da, u roku od 60 (šezdeset) dana od dana prijema razumnog zahtjeva za uslugu bitstream pristupa na Ethernet ili DSLAM/OLT nivou, nezavisno od upotrebene tehnologije, mora u okviru Referentne ponude veleprodajnog centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za

masovno tržište bliže odrediti uslove, rokove i cijene usluge bitstream pristupa na Ethernet i DSLAM/OLT nivou, nezavisno od upotrijebljene tehnologije“.

Predlažemo skraćanje roka od 90 dana zbog činjenice da je Agencija u svom BU-LRIC modelu već izračunala cijene koje će definisati posebnim rješenjem (kako i stoji u nastavku predmetnog Rješenja) te Telekom više nije u prilici/obavezi izračunavati predmetne cijene.

Odgovor Agencije na komentar broj 5:

Crnogorski Telekom u svom komentaru navodi da je i u slučaju usluge bitstream pristupa na Ethernet i DSLAM/OLT nivou, nezavisno od upotrijebljene tehnologije“ Agencija u svom BU-LRIC modelu već izračunala cijene koje će definisati posebnim rješenjem (kako i stoji u nastavku predmetnog Rješenja) te Telekom više nije u prilici/obavezi izračunavati predmetne cijene. Agencija je saglasna sa ovim komentarom te ne uviđa razlog da iste ne budu transparentne, odnosno objavljene u Referentnoj ponudi u kojoj će se pored cijene precizirati i drugi uslovi pružanja ove usluge u standardnom formatu koji je propisan regulatornom obavezom objavljivanja podataka. Na taj način bi se doprinijelo podsticanju korišćenja ovih usluga od strane drugih operatora koji bi imali mogućnost uvida u uslove korišćenja usluga radi ocjene ekonomske isplativosti i održivosti poslovnih planova prije podnošenja zahtjeva. Takođe, Agencija bi implementacijom regulatorne obaveze objavljivanja podataka u pogledu ove relevantne usluge spriječila potencijalne prepreke razvoju tržišne konkurencije koje bi se manifestovale u antikonkurentskim aktivnostima koje se odnose na ne-cjenovnu diskriminaciju u smislu diskriminacije kvalitetom, taktikama odgadanja, uskraćivanja informacija, nametanja neopravdanih zahtjeva i drugim aktivnostima ograničavanja konkurencije pogoršavanjem uslova pristupa svojoj mreži. Iz navedenih razloga Agencija ne prihvata predlog Crnogorskog Telekoma.

Komentar Crnogorskog Telekoma broj 6:

Na kraju predlažemo da se u predlozima rješenja o izmjeni analiza relevantnih tržišta tzv M3a i M3b/2014 u dijelu koji se odnosi na poglavlja 6.1.5 uvede mogućnost usklađivanja veleprodajnih cijena sa godišnjom stopom inflacije i shodno tome revidiraju troškovni BU-LRIC model Agencije s obzirom na značajna povećanja troškova poslovanja te značajan inflatorni utjecaj.

Naime, privreda u Crnoj Gori, poput Evrope i svijeta, suočena je sa situacijom vanrednih okolnosti koje značajno utiču na troškove poslovanja, pa tako i operatora elektronskih komunikacija. Vanredne okolnosti kojima smo svjedočili počev od 2020. godine na koje su nastavljeni ratna dešavanja, dovele su do drastičnog porasta troškova te vanrednog rasta stope inflacije i pada vrijednosti novca što je direktno uticalo na troškove i opterećenje poslovanja privrednih subjekata.

U takvim vanrednim okolnostima smatramo kako Telekom kao operator sa statusom SMP operatora na relevantnim tržištima mora imati mogućnost da prilagodi cijene svojih regulisanih veleprodajnih proizvoda u skladu sa značajnim porastom stope inflacije, a što nije u mogućnosti iz razloga što se predmetne cijene temelje na troškovnoj BU-LRIC metodologiji Agencije koja nije definisala situacije vanrednih okolnosti. Smatramo da to može imati dugoročne negativne posljedice na poslovanje Telekoma kao operatora sa SMP statusom koji

za razliku od ostalih operatora na tržištu nije u mogućnosti na odgovarajući način da se prilagodi novo-nastalim vanrednim okolnostima značajnog pada vrijednosti novca. Istovremeno skrećemo pažnju kako svi operatori na tržištu imaju mogućnost prilagođavanja svojih veleprodajnih cijena (podsjetićemo na naskorije slučajeve povećavanja cijena Sky Towers Infrastructure od 100% krajem 2023 godine te novi cjenovnik RDC iz 2024 godine).

Odgovor Agencije na komentar broj 6:

Metodologija za izradu i implementaciju BULRIC troškovnog modela za fiksnu mrežu u tački 3.3.2. Vremenski tok aktivnosti i dokumentacija koju je potrebno pripremiti za izradu modela na osnovu *bottom-up* pristupa predviđa sljedeće:

“Agencija će u vremenskim intervalima od najkasnije svakih pet (5) godina sprovesti redovno ažuriranje *bottom-up* modela. Vanredna ažuriranja *bottom-up* modela Agencija će sprovesti opciono, odnosno u slučaju da bude utvrđeno značajno odstupanje od očekivanih trendova kretanja tržišta elektronskih komunikacija u Crnoj Gori”.

BULRIC model za fiksnu mrežu sadrži projekcije troškova u budućem petogodišnjem periodu, na osnovu kojih su utvrđene buduće cijene regulisanih usluga. U modelu su primijenjene niže stope inflacije koje se odnose na troškove zarada, troškove održavanja i troškove infrastrukture. Crnogorski Telekom nije u javnom konsultativnom postupku imao primjedbe na nacrtanu verziju BULRIC modela za fiksnu mrežu u pogledu primijenjene stope inflacije, iako je konsultativni postupak vođen krajem 2022. godine kada je prema zvaničnim podacima MONSTAT-a zabilježena najveća godišnja stopa inflacije.

Agencija je, sagledavajući ovu i druge okolnosti, odlučila da u postupku primjene rezultata BULRIC modela pristupi postupnom linearnom smanjivanju nivoa cijena veleprodajnih relevantnih usluga tokom trogodišnjeg glide path-a.

Dakle, Agencija će saglasno gore navedenoj Metodologiji, nakon isteka trogodišnjeg perioda regulacije i važenja rezultata troškovnih modela, preispitati određene inpute i odlučiti o eventualnom ažuriranju BULRIC modela, prije utvrđenog perioda redovnog ažuriranja.

Predsjednik Savjeta

Dr Milan B. Radulović, dipl. inž.el.

